

Антон Єрофійович Хільченко

14 січня 1966 р. на 74-у році життя помер видатний вчений в галузі фізіології вищої нервової діяльності, керівник лабораторії вищої нервової діяльності Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР, доктор біологічних наук, професор Антон Єрофійович Хільченко.

Антон Єрофійович народився у сім'ї селянина-бідняка і свою трудову діяльність почав учителем сільської початкової школи. Уже в перші роки Радянської влади А. Є. Хільченко проявив себе активним діячем народної освіти і був обраний делегатом на I Всесоюзний з'їзд учителів.

Після закінчення Харківського інституту народної освіти Антона Єрофійовича залишили в аспірантурі, і він почав свою наукову діяльність під керівництвом видатного психіатра і фізіолога академіка АН УРСР В. П. Протопопова. Після закінчення у 1931 р. аспірантури в Українському науково-дослідному інституті педагогіки за фахом фізіології вищої нервової діяльності А. Є. Хільченко працював у відділі фізіології і патології вищої нервової діяльності Українського психоневрологічного інституту (м. Харків) на посаді наукового співробітника, а з 1937 до 1941 р. він завідував лабораторією вищої нервової діяльності у тому самому інституті. Після Великої Вітчизняної війни А. Є. Хільченко працював старшим науковим співробітником відділу психіатрії і патології вищої нервової діяльності Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР, а з 1960 р. до останніх днів свого життя керував лабораторією вищої нервової діяльності у цьому ж інституті.

Наукову діяльність А. Є. Хільченко поєднував з великою педагогічною роботою у вищих учбових закладах. З 1932 до 1936 р. він працював асистентом, а потім доцентом однієї з перших у Радянському Союзі кафедр вищої нервової діяльності в Харківському психоневрологічному інституті, а з 1951 р. — доцентом, а потім професором — завідувачем кафедрою вищої нервової діяльності Київського інституту удосконалення лікарів.

Вся науково-дослідна робота А. Є. Хільченка була присвячена питанням фізіології і патології вищої нервової діяльності. Особливо важливе значення мають його праці по вивченню складних форм вищої нервової діяльності у вищих тварин (собак і мавп).

Антон Єрофійович був першим, хто довів можливість утворення у собак і мавп умовних рефлексів на віднощі ознаки подразників, тобто на ті відношення, які існують між подразниками, незалежно від їх конкретних ознак. На основі експериментів було зроблено висновок про те, що при вирішенні поставлених завдань собаки і мавпи розрізняють елементи ситуації не лише за абсолютними, але й за відносними ознаками, які виступають у предметах при їх зіставленні.

Цілий ряд праць А. Є. Хільченка присвячений фізіологічному вивченню складних форм поведінки тварин (собак, нижчих мавп і антропоїдів). На основі порівняльних досліджень він показав, що нема ніяких принципових відмінностей у формуванні онтогенетичного досвіду у нижчих мавп та шимпанзе і, отже, немає ніяких підстав вбачати безодню між нижчими і вищими мавпами, як це робили Келер, Перкк та ін.

Усі ці праці А. Є. Хільченка мають принципіальне значення для фізіологічного розуміння складних форм поведінки та елементів абстрактного мислення; вони важливі також і у методологічному відношенні.

Оригінальні праці Антона Єрофійовича про взаємодію позитивних умовних рефлексів, де він показав, що взаємодією позитивних умовних рефлексів, пов'язаних з різним ступенем збудливості, можна викликати ряд явищ, які звичайно настають в результаті взаємодії позитивних і гальмівних умовних рефлексів. Ці дані розширюють існуючі уявлення про взаємодію основних нервових процесів.

Останні роки увага А. Є. Хільченка була зосереджена на вивченні рухливості основних нервових процесів у людини в нормі і патології. Незаперечною заслугою його є те, що він розробив нову об'єктивну методику дослідження рухливості основних нервових процесів у людини відповідно до ряду аналізаторів та до обох сигнальних систем. Застосувавши цю методику, Антон Єрофійович та його співробітники зібрали великий фактичний матеріал і провели аналіз стану рухливості основних нервових процесів у людини залежно від віку, стомлення (зокрема у школярів) та інших функціональних станів організму, а також у психічно хворих різних груп. Ці праці мають важливе практичне значення для геронтології, шкільної гігієни, спорту тощо.

Не можна не відзначити праці Антона Єрофійовича з питань філософії природознавства, зокрема про філософський аналіз учення І. П. Павлова про вищу нервову діяльність.

Велика заслуга А. Є. Хільченка в популяризації і поширенні учення І. П. Павлова серед широких мас населення. Він прочитав сотні лекцій у містах і селах України та написав велику кількість науково-популярних статей і брошур, присвячених популяризації складних проблем вищої нервової діяльності.

Антон Єрофійович був чудовим педагогом і безсумнівно одним з кращих викладачів курсу фізіології вищої нервової діяльності у Радянському Союзі. Його курс з цієї дисципліни прослухали багато тисяч лікарів, — і за це вони будуть йому завжди вдячні. Величезною була його науково-консультативна робота серед наукових працівників медиків та біологів.

Як учений і комуніст А. Є. Хільченко провадив велику громадську і партійну роботу. Протягом ряду років він був секретарем партійної організації Інституту фізіології АН УРСР, багато років керував методологічним семінаром, виступав з методологічними доповідями на сесіях і конференціях в Академії наук УРСР, був членом правління Українського фізіологічного товариства ім. І. П. Павлова, членом редколегії «Фізіологічного журналу» та ін.

Антон Єрофійович користувався заслуженим авторитетом і повагою в усіх колективах, де він працював. Ім'я його широко відоме серед спеціалістів в галузі фізіології і патології вищої нервової діяльності та психіатрів. Він автор понад 80 наукових праць. За заслуги в науковій, педагогічній і громадській діяльності він був удостоєний Ордена Леніна.

А. Є. Хільченко був скромною, чуйною і доброзичливою людиною. Він був умілим вихователем наукової молоді; його поради, як людини глибоко принципіальної і навченої великим життєвим досвідом, були корисні не лише в наукових, а й у багатьох життєвих питаннях.

Антон Єрофійович пройшов складний шлях від сільського вчителя до видатного вченого і до останніх днів свого життя залишався на трудовому посту. Світла пам'ять про нього назавжди збережеться у серцях його учнів та співробітників.